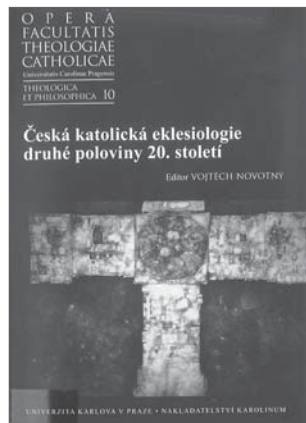

ČESKÁ KATOLICKÁ EKLEZILOGIE

DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ

Teologická reflexe církve, které jsme zčásti věnovali toto číslo, má mimořádnou důležitost pro celou pastoraci. Tato důležitost je dána vztahem mezi teologií a pastorací: „Studium teologie má být především osvojováním si autentického teologického vidění, které překlenuje napětí mezi pojmovým poznáním a osobní zkušeností, studiem a pastorací, určuje specifickou povahu pastýře a odlišuje jej od humanitárních pracovníků, psychologů, rodinných poradců, správců budov a úředníků“.¹ Správné teologické chápání církve určuje, na co budou klást důraz pastorační pracovníci, a tedy i katecheti, a v důsledku také to, jak bude církev sama naplňovat své poslání.

Česká katolická teologie disponuje, co se týče promýšlení církve, zvláštním bohatstvím. Je to dáno společenskými okolnostmi, které bránily v období let 1948–1989 normálnímu rozvoji tradičních teologických oborů: „Církev byla tehdy vytržena ze svých zaběhlých pořádků a usedlého sebepojetí, byla přinucena k reflexi nad způsoby své existence *hic et nunc* (tady a teď) a stala se pro sebe naléhavým problémem. Otázka, zda a jak následovat Ježíše Krista ukřižovaného za daných okolností, vedla české teology, navzdory vynucené izolaci od života světové církve a od tehdejších myšlenkových proudů v katolickém světě, **od apologetických traktátů** tradičních učebnic **k personálnímu pojetí církve jako společenství lásky** a dovedla je po skryté trnitě cestě osobního svědectví k teologickým vhlédům překvapivě souznějícím s ekleziologií druhého vatikánského koncilu.“²

Publikace *Česká katolická ekleziologie druhé poloviny 20. století* vznikla jako sborník k symposiu konanému v roce 2007 k počtě devadesátých narozenin Oto Mádra a byla doplněna o další texty.³ Nabízí vhléd do vývoje v díle Silvestra M. BRAITA, OP (1898–1962), Jana Evangelisty URBANA, OFM (1901–1991), Antonína MANDLA (1917–1972), Bonaventury BOUŠEHO, OFM (1918–2002), Josefa ZVĚŘINY (1913–1990), Oto MÁDRA (1917–2011) a ně-

kolika dalších teologů, jimž nebylo umožněno řádně působit na českých teologických fakultách, až na malé výjimky v 70. letech 20. století. Publikace nabízí také shrnutí přístupu k nauce o církvi prof. Josefa Kubalíka (1911–1993), učitele a autora jediných skript fundamentální teologie, podle nichž se na pražské teologické fakultě vyučovalo až do roku 2002. Lze tedy předpokládat, že přístup k nauce o církvi vychází v naší praxi, a tedy i v katechetických programech, převážně z tohoto pojetí. Jeho nedostatečnost pro dnešní pastorační praxi spočívá v tom, že církev především obhájí (a to zejména její hierarchické uspořádání a známky pravosti) a nedává dostatečný teologický vhléd do tajemství církve, jež se odvíjí od Kristova vtělení. Tento přístup naopak rozvíjeli výše jmenovaní teologové. Seznámit se s ním a uplatnit jej v katechetické praxi umožní katechizovaným poznat, jak je církev zamýšlena Bohem v dějinách spásy a jaký má význam i pro jejich život z víry.

Připomeňme si několika úryvky některé z náhledů českých katolických teologů na církev:

Oto MÁDR: Motivace k obraně církve

Církev je místo, kde se nám – skrze ni a v jejím svazku – dává Bůh. Ale církev není Bůh. Církev je svěřena do našich rukou. Neustavila by se bez Krista, ale ani bez apoštolů. Nevyrostla by bez působení Ducha svatého, ale ani bez tisíců evangelizujících mužů a žen. Neobstála by v pronásledováním bez Boží milosti, ale ani bez věřících odhodlaných jít i na smrt.

Církev je Boží dar a naše dílo. Až do té míry, že naším (ne)příčiněním může zahynout. Bůh to může dopustit a v dějinách už dopustil. V nynější osudové hodině se lidstvo probouzí k odpovědnosti za zdánlivě nejsamozřejmější dary přírody, vzduch a vodu, dnes reálně ohrožené. V duchovní rovině před námi podobně úděsně vyvstala poprvé v dějinách možnost ateizace celých zemí, ne-li kontinentů. Zatím nepřerostla v pravděpodobnost, ale už není poctivé žít si v pocitu samozřejmého bezpečí s odkazem na to, že církev už přestála nesčetně bouří. V současném obrovitém zápase o duši lidstva, který v mnoha ohledech přesahuje zápasy minulosti, není vůbec samozřejmé, že konkrétně tato církev v tomto koutě světa jaksi automaticky obstojí a přežije. Všichni křesťané musejí vstoupit do obranného boje proti duchu světa, ať má za otce Voltaira nebo Marxe. Ale v první řadě proti duchu vlastní vlažnosti a netečnosti, ze všeho nejnebezpečnějšímu.

(...) Z naší strany je základem obrany vůle žít. Chceme, aby naše církev žila, a jsme odhodláni ji bránit. Sotva jsme to vyslovili, hlásí se rozum s otázkou: Proč vlastně musí církev existovat dále? A malé lidské srdce s další otázkou: Proč bych se měl právě já pro ni nasadit a možná mnoho obětovat? Tím jsme vstoupili na pole motivace. (...) když jde o velké riziko, pak dostačují jen nejsilnější motivy; pomineme-li sebelásku, je to jen mocné ztotožnění s někým milovaným a s hodnotami, které s ním těsně souvisejí. Opravdovému křesťanovi není zatěžko pojmenovat nejvlastnější motiv: víru a lásku. (...)

Dejme si otázku: Čím bývá motivován kladný vztah k církvi? Nejrozličnější motivy můžeme roztřídit do dvou skupin – motivy spontánní a motivy reflektované. Uvnitř skupin jsou ovšem různé vrstvy. Spontánní motivy mají to společné, že osobní příklon k církvi je založen převážně v citové sféře. (...) Je v tom setrvačnost, obtíž vzdát se něčeho, co člověk vlastní. (...) V intelektuálním provedení se projevuje totéž např. zaujetím pro estetické stránky náboženského života. Je to prostě záležitost osobní potřeby.

Ušlechtilější variantou je vztah k církvi jako k duchovnímu domovu. Člověk má k němu i nesobecký vztah vděčnosti a skutečné lásky. (...) Spontánní přilnutí může být mělké, nebo naopak velmi hluboké a silné. Jestliže však zůstane bez rozumového dotažení, je provázáno rizikem.

Reflektované motivy jsou rozumového řádu, i když samozřejmě nevyklučují spontánní motivaci, ale kriticky ji prověřují a integrují.

Jejich neosobnost je činí přístupnějšími i lidem z jiného myšlenkového okruhu. Takové lidi mohou např. hodnoty, které křesťanství přineslo kultuře a humanizačnímu procesu lidstva, příznivě naklonit vůči církvi, nositeli a ručiteli těchto hodnot, a přimět k aktivitě na jejich obranu. U katolíků přichází v úvahu hlavně morální reflexe v podobě důsledného domyšlení mravních povinností a odpovědnosti vůči Bohu, a aplikování na sebe.

Nejpodstatnější reflektované motivy pro obranu církve vyvěrají z důvodů, které jsou dány vírou a láskou. Nasazují se nejen proto, že církev je součástí mého světa a že já mám od ní duchovní dobro. Ani jen proto, že je důležitá pro záchranu morálky, kultury a vůbec duše lidstva. Důvody jsou zde podstatnější, teologické. Církev je Boží přebývání mezi lidmi, proto lhostejnost vůči ní by byla nezájmem o Boha. Opustit Kristovu církev v nebezpečí znamená opustit Krista. (...) Koho – řečeno pavlovsky – „uchvátil Kristus“, kdo „poznal Kristovu lásku převyšující všechno pomýšlení“, ten nemůže jinak než budovat, šířit a bránit jeho dílo. Na této nejvyšší rovině vůle k životu církve je člověk motivován ve všech vrstvách své osobnosti. Všechno, co je v něm pravdivé a dobré, se organicky spojuje v jediné Ano Bohu, Kristu, církvi.

Úryvek ze stati „Jak církev neumírá“ s podtitulem „K teologii ohrožené církve“; vyšlo v *Samizdatové Orientaci* č. 13, 1986; *Studie* č. 104–106, 1986, s. 93–133. Dostupné ve sborníku MÁDR, O. *Slovo o této době*. Praha: Zvon, 1992, s. 266–270.

Jan Evangelista URBAN, OFM: O kněžství laiků uplatňovaném v liturgii

O laikích je zdůrazněno, že nejsou jen doplňkem těla církve a že nejsou odděleni od stavu a řádu kněžského, ale že jsou se stavem kněžským a stavem zasvěceným (řeholním) stejně vtěleni křtem do Krista a mají vlastním způsobem účast na Kristově poslání kněžském, prorockém a řídicím a konají své poslání v církvi a ve světě (Vat. II., Konstituce o církvi, LG, kap. IV. 30).

Křtem jsou všichni posvěceni k účasti na kněžství Kristově. Kněžství pak má za vlastní smysl vzdávat Bohu úctu a přinášet oběť. Kristus, věčný Kněz, přinesl jedinou dokonalou oběť na kříži a stále ji zachovává přítomnou na oltáři, ale vkládá do ní údy svého těla, „pokřtěné v jeho smrti“ (Řím 6,3), a jejich oběti ve své oběti proměňuje a umocňuje.

Tím, že vkládá věřící křesťan sebe, svůj život a své práce a bolesti jako své oběti do Oběti Kristovy a v ní je Kristus obětuje Bohu, tím je také spoluobětíkem, tedy spoluknězem v Kristově kněžství. Jeho oběť není a nezůstane jen lidskou nedostatečností, ale je povýšena na hodnotu Bohočlověka. (...)

Člověk dnes vidí, že je svátostí křtu posvěcen na křestní kněžstvo, o kterém praví sv. Petr: „Vy jste jako živé kameny, jste stavěni v dům, svaté kněžství, abyste přinášeli Bohu skrze Ježíše Krista duchovní oběti příjemné“ (1 Pt 2,5). „Vy pak jste vyvolené pokolení, královské kněžstvo, lid svatý...“ (1 Pt 2,9).

A na tomto křestním základě – prohlašuje koncil – každý věřící má být nejen přítomen Oběti Eucharistické, nýbrž s obětujícím knězem má také spoluobětovat, a tak být také na oltáři jako oběť, jako hostie.

A dále prohlašuje, že věřící, kteří konají nějakou činnost při liturgii, např. čtou sv. čtení, nekonají to jako v zastoupení liturgických osob, nýbrž jsou vlastními liturgickými osobami (posvěcenými

ve křtu) a konají tuto liturgickou činnost sami sebou a přímo v Církvi. Účast na prorockém čili učitelském a apoštolském poslání Kristově je založena na biřmování.

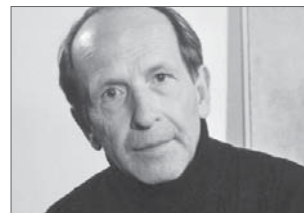
Tedy: Dříve se zdůrazňovalo, že obětuje kněz, dnes vpravdě také obětuje rukama kněze každý pokřtěný. Dříve byl jen kněz (jáhen apod.) člověkem liturgickým, tj. jednal mocí a jménem nejen svým, ale církve – dnes je takto liturgicky činný i laik, když koná liturgický úkon.

Úryvek z kapitoly „Staronová liturgie“, jež se zabývá vnitřní povahou, hodnotou a důležitostí posvátné liturgie. URBAN, J. E. *Vzrůst ke Kristu, I. díl*. Alverna, 1993, s. 74–75.

Zdeněk Bonaventura Bouše, OFM: O pokušení žít jen přítomnou církev

Křesťanství není nauka, ale cesta. Je skutečností jen potud, pokud křesťané přijímají a plní svůj životní úkol ve víře Ježíše Krista, který přijal a naplnil svůj úkol tak dokonale, že se stal konečným zjevením Božím a byl a je s Otcem jedno.

Spása člověka je podíl na plnosti života, která je v Kristu. Proto má křesťanství svůj vývoj a své dějiny. Na počátku jeho milosti se Bůh zjevil skrze Ježíše v naplnění jeho života smrtí na kříži. V přítomnosti křesťanově se otvírá budoucnost, která není jen očekávána, ale která už začíná tím, že člověk vstupuje do plnosti života skrze přijetí Ježíšovy smrti. Minulost křesťanství je nezměnitelný fakt vítězství Kristova, které je dosud přítomností, protože je základem spásy, a které je budoucností, protože v něm se spása naplňuje.

Aktuálně skutečná je ovšem jen přítomnost, kterou budoucnost umožňuje. A tady vyvstává pro křesťanský život veliké pokušení. Může se stát, že vědomí přítomné možnosti spásy v přítomném okamžiku se stane natolik silným, že se křesťanství odhistorizuje a přestane být eschatologickým. Neví se samo už jako cestu, jako život, který má minulost, přítomnost a budoucnost – zprostorní se. Samo sobě příliš zdůrazní, že nyní je čas spásy, a proto se mu zdá, že v tomto „nyní“ se už všechno naplňuje. Neotvírá se plnosti, ale chápe se jako dokonalé a plné. Stává se pouhou naukou dokonalosti, kterou je prostě nutno převést do praxe, aby už teď člověk uchopil celou spásu, která je plněním této nauky už teď zaručena. Kristus není ten, který přišel a přijde, je jenom přítomný v přítomné prostorově vymezenosti. Spása skrze něho se neděje v čase, ale v prostoru. Její skutečnost se poznává po znameních, která nejsou jen ujištěním, že člověk má v Kristu možnost žít, jsou už splněním této možnosti. Jde jen o to, aby tato znamení byla řádně aplikována a přijata. Přítomnost se chápe jako celek v prostoru – kat holon, ne jako přechod z minulosti do budoucnosti.

Úryvek z textu „Věřím svatou církev obecnou“ uveřejněného v *Křesťanské revue* č. 3/1972. Dostupný v publikaci BOUŠE, Z. B. *Epilegomena*. Praha, 1996, s. 22–23.

Poznámky:

- 1 ARMBRUSTER, NOVOTNÝ. Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století. *Teologické texty*, 2007, č. 2, s. 106.
- 2 Tamtéž.
- 3 NOVOTNÝ, V. (ed.) *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum. 2007. Více viz www.cdkt.cz.